

ПРОБЛЕМИ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ЗАЯВНИКА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Коваленко І.П., аспірант кафедри галузевого права
Херсонський державний університет

У статті розглядається проблематика розгляду судами загальної юрисдикції скарг заявників на дії та рішення слідчого і прокурора, якими неправильно застосовуються норми процесуального права, в частині розгляду зазначених скарг не за участі особи, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочинати досудове розслідування, а за участі її представника, процесуальний статус якого не визначений кримінальним процесуальним законодавством.

Ключові слова: заявник, процесуальні повноваження, представник заявника, кримінальне провадження, реалізація права.

В статье исследована проблематика рассмотрения судами общей юрисдикции жалоб заявителей на действия и решения следователя и прокурора, которыми неверно применяются нормы процессуального права, в процессе рассмотрения указанных жалоб не с участием лица, обратившегося с заявлением или сообщением об уголовном правонарушении в орган государственной власти, уполномоченного начинать досудебное расследование, а с участием его представителя, процессуальный статус которого не определен уголовным процессуальным законодательством.

Ключевые слова: заявитель, процессуальные полномочия, представитель заявителя, уголовное производство, реализация права.

Kovalenko I.P. PROBLEMS OF REPRESENTING THE APPLICANT'S INTERESTS IN A CRIMINAL PROCEEDING

In the article examines the issues of consideration by the courts of general jurisdiction of the applicants' complaints about the actions and decisions of the investigator and the prosecutor, which incorrectly apply the rules of procedural law, as regards the consideration of the said complaints without the participation of the person who applied to the state authority authorized to commence a criminal offense Pre-trial investigation, and with the participation of its representative procedural status of which is not defined by the criminal procedural law.

Key words: applicant, procedural powers, applicant's representative, criminal proceedings, realization of law.

Постановка проблеми. Унаслідок недосконалості правового механізму держави реалізація процесуальних прав і повноважень заявника є проблематичною та потребує відповідної правової визначеності у відповідних законах. Дослідивши вітчизняну практику кримінального судочинства в частині розгляду судами загальної юрисдикції скарг заявників на дії та рішення слідчого і прокурора, можна зробити висновок, що судовими органами неправильно застосовуються норми процесуального права в частині розгляду зазначених скарг не за участі заявників, а за участі їхніх представни-

ків, що призводить до ухвалення неправо судних рішень і загалом не відповідає основним засадам і завданню кримінального провадження.

Метою статті є визначення найбільш поширених у судовій практиці випадків неправильного трактування й застосування норм кримінального процесуального законодавства в процесі реалізації повноважень заявника у кримінальному провадженні щодо представництва його інтересів у судді; з'ясування їх причин та умов, що призводять до численних порушень чинного законодавства в частині розгляду скарг заявників та ухвалення

судами незаконних рішень за результатами їх розгляду.

Виклад основного матеріалу. За результатами правового аналізу повноважень усіх учасників кримінального процесу за чинним кримінально-процесуальним законом необхідно засвідчити, що особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочинати досудове розслідування, володіє найменшою групою процесуальних прав серед усіх учасників кримінального провадження.

Статтю 60 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України встановлено виключний перелік прав заявника, які визначають обсяг і межі його дозволеної та гарантованої поведінки у кримінальному провадженні, а саме: отримувати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття й реєстрацію, подавати на підтвердження своєї заяви речі й документи; отримувати інформацію про закінчення досудового розслідування [1].

На відміну від потерпілого у кримінальному процесі, чинні положення КПК України взагалі не передбачають права заявника мати представника у кримінальному провадженні.

Разом із тим у статті 303 КПК України подано вичерпний перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, що можуть бути оскаржені на досудовому провадженні, а саме: 1) бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає в невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповнолітній тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний учинити у визначений цим Кодексом строк, – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється прова-

дження, володільцем тимчасово вилученого майна.

Проте, досліджуючи сучасну судову практику щодо оскарження заявниками рішення, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, можемо констатувати, що судами повною мірою приймаються та розглядаються в загальному порядку скарги представників заявників на дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, однак у чинному кримінальному процесуальному законі представництво інтересів заявника не врегульовано, що, у свою чергу, не дає правового підґрунтя приймати іншим особам участь у судових справах цієї категорії, окрім самих заявників.

За результатами моніторингу даних Єдиного державного реєстру судових рішень установлено випадки неправильного застосування судами загальної юрисдикції норм кримінального процесуального законодавства під час розгляду скарг на дії чи бездіяльність слідчого або прокурора.

Так, ухвалою слідчого судді Бабушкінського районного суду міста Дніпропетровська від 10.01.2017, справа № 200/21696/16-к, провадження № 1-кс/200/82/17, прийнято рішення за результатами розгляду скарги на бездіяльність працівників СВ ДВП ГУНП у Дніпропетровській області, яка полягає в невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення, викладених у заявах І.І. Іванова від 05.08.2016 та 21.10.2016, до ЄРДР [2].

Розгляд указаної скарги відбувався без участі самого заявника І.І. Іванова, натомість його інтереси в цій справі представляв його представник, імовірно, за договором про надання правової допомоги – адвокат П.П. Петров, відповідно, за участі якого прийнято зазначене рішення.

Незважаючи на відсутність визначеного КПК України права особи, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочинати досудове розслідування, мати представника у кримінальному провадженні, суди безпідставно допускають

до судового розгляду «представників заявника», що призводить до ухвалення незаконних судових рішень.

Аналогічні випадки недотримання судами вимог кримінального процесуального законодавства в частині розгляду скарг на дії та рішення слідчого і прокурора за участі «представників заявника», які необґрунтовано підмінюють повноваження самих заявників на участь у судовому розгляді їхніх скарг, встановлено у справі Вінницького міського суду Вінницької області № 127/25552/16-к, провадження № 1-кс/127/8983/16, ухвалою від 12.12.2016 прийнято рішення за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого Вінницького ВП ГУНП у Вінницькій області, у справі Червонозаводського районного суду м. Харкова № 646/1665/2017, провадження № 1-кс/646/1665/2017, ухвалою від 30.03.2017 прийнято рішення за результатами розгляду скарги на бездіяльність працівників прокуратури Харківської області, у справі Печерського районного суду м. Києва № 757/35242/17-к, ухвалою від 26.06.2017 зобов'язано компетентну особу Генеральної прокуратури України внести відомості до ЄРДР тощо [3].

Отже, всі вищезазначені скарги на дії та рішення слідчого і прокурора подані й розглянуті за участі «представників заявника», повноваження яких, на думку суду, обґрунтовуються довіреністю та в деяких випадках договором про надання юридичної допомоги, тоді як скарга самого заявника в межах цих судових справ не подавались. Законодавством передбачено вичерпний перелік осіб, які мають право на оскарження вказаних процесуальних рішень. Як убачається з поданих скарг, до суду звернувся та брав участь у розгляді справи саме представник заявника, тобто особа, яка не має процесуального повноваження подавати скаргу й не може бути учасником під час її розгляду судом.

Нині ні КПК України, ні будь-якими іншими нормами чинного законодавства не передбачено право заявника мати представника та можливість представництва інтересів заявника у кримінальному провадженні.

За таких обставин усі перелічені скарги подані особою, правовий статус якої не врегульований КПК України, тобто не уповноваженою особою.

Згідно з п. 1 ч. 2 ст. 304 КПК України, скарга повертається, якщо її подала особа, яка не має права подавати скаргу.

Однак судами зазначену норму кримінального процесуального закону до уваги не взято, що потягло за собою ухвалення низки незаконних судових рішень, прийняття яких утворює фундамент для формування хибної судової практики в правовій системі держави.

У Листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» від 09.11.2012 № 1640/0/4-12 та узагальненні Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування» зазначено, що розгляд скарги не може відбуватись за відсутності особи, яка подала скаргу, або її захисника, представника, якщо заявник у судове засідання не з'явився чи заяву про розгляд скарги подано за його відсутності, слідчий суддя повинен залишити подану заявником скаргу без розгляду [4–5].

Указані акти рекомендаційного характеру Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ підтверджують необхідність особи, яка звернулась із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочинати досудове розслідування, самостійно реалізовувати надані законодавством свої процесуальні повноваження в частині оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора до слідчого судді.

Також варто зазначити про неузгодженість між собою норм КПК України.

Як уже зазначалось, ст. 60 КПК України містить виключний перелік прав заявника (отримання від органу, до якого він подав заяву, документа, що підтверджує

її прийняття й реєстрацію; подання на підтвердження своєї заяви речей і документів; отримання інформації про закінчення досудового розслідування).

Відповідно до вимог п. п. 1, 3, 4 ч. 1 ст. 303 КПК України, на досудовому провадженні заявником можуть бути оскаржені рішення слідчого, прокурора про невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення та рішення про закриття кримінального провадження.

Отже, вимоги рівних між собою за юридичною силою ст. ст. 60 і 303 КПК України суперечать одна одній у зазначеній частині, не можуть бути реалізовані повною мірою в процесі кримінального провадження, а отже, потребують відповідного редагування в кодифікованому законі.

Формально заявник у зв'язку з відсутністю зазначеного права не може вимагати від компетентних органів усунення певного порушення, допущеного органами чи посадовими особами, які здійснюють кримінальне провадження [6].

Що стосуються повноважень потерпілого, то в п. 7 ч. 1 ст. 56 КПК України чітко визначено його право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду в порядку, передбаченому КПК України [7].

На нашу думку, право заявника мати представника у кримінальному провадженні потребує належного законодавчого врегулювання, у зв'язку з тим що заявник як первинний учасник кримінального провадження та будучи фактично його ініціатором має бути належним чином наділений відповідними повноваженнями з функціонуванням дієвих механізмів їх реалізації, що здатні будуть впливати на результат досудового розслідування та досягнення кінцевої мети в ньому, яка відповідатиме основним засадом кримінального провадження.

Інтереси заявника під час досудового розслідування могла б представляти особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником, а представником юридичної особи, яка є заявником, міг бути її керівник, інша особа,

уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за довіреністю, а також особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні.

Уважаємо, що повноваження представника заявника на участь у кримінальному провадженні доцільно підтверджувати документами, визначеними ст. 50 КПК України [8].

Отже, відсутність таких прав у заявника особливо в кримінальних провадженнях без участі потерпілого негативно впливає на повноту й об'єктивність досудового розслідування, як наслідок, суперечить завданню кримінального провадження в частині забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінального правопорушення.

Висновки. Отже, вищезазначене свідчить про необхідність урегулювання в ст. 60 КПК України процесуального статусу заявника з визначенням переліку його процесуальних повноважень, до яких необхідно додати такі:

– право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду в порядку, передбаченому КПК України;

– право мати представника у кримінальному провадженні.

Указані зміни до кримінального та кримінального-процесуального законодавства виключать можливість неправильного трактування й застосування норм процесуального права судовими органами в частині розгляду зазначених скарг не за участі заявників, а за участі їхніх представників, що призводить до ухвалення неправосудних рішень і, відповідно, формування неправильної судової практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Єдиний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64313558>.
3. Єдиний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63414020>.

4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1640740-12>.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VRR00212.html.
6. Коваленко І.П. Правова природа заявника та його роль у кримінальному провадженні / І.П. Коваленко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – № 1. – С. 70–73.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 : [науково-практичний коментар] / ред. В.Я. Тація, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012.
8. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.